

radu mogu se ocijeniti izvorno znanstvenim i stoga zaslužuju maksimalnu pažnju, kako teologa pastoralista, studenata crkvenih učilišta i drugih, tako i pastoralnih djelatnika a dakako i svih odgovornijih za planiranje i programiranje suvremenoga pastoralara.

Milan Šimunović

Alojzije HOBLAJ, *Teološko-katehetska ishodišta vjerskoga odgoja u ranom djetinjstvu, Glas Koncila, Zagreb, 2006.*

U nizu znanstvenih i stručnih rasprava u zemlji i inozemstvu te izdanja, tiskanih u više znanstvenih časopisa i knjiga, pojavljuje se i nova knjiga autora dr. sc. Alojzija Hoblaja, profesora i pročelnika na katedri religiozne pedagogije i katehetike Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: *Teološko-katehetska ishodišta vjerskoga odgoja u ranom djetinjstvu*. Knjiga, u izdanju Glasa Koncila, ima 11 poglavlja te 12. poglavlje koje donosi *Kroniku uvođenja vjerskog odgoja predškolske djece u Hrvatskoj od početka demokratskih promjena* (1991.), sve na 227 stranica.

Nema sumnje da i ova knjiga izaziva iznimnu pozornost tim više jer je autor već dvadesetak godina ne samo priznati stručnjak za tematiku i problematiku vjerskoga odgoja djece predškolske dobi, bilo u obiteljskim uvjetima bilo u javnim predškolskim ustanovama, već je i najzaslužniji što se na svim razinama, društvenim i crkvenim, 'svijetu djeteta', posebice njegovu religioznom odgoju, počela pridavati pažnja koju zaslužuje. Ova knjiga želi, kako stoji u uvodu, »tekstualno objektivizirati dugogodišnje slutnje, predodžbe, uvjerenja i želje koje već desetljeće i pol inspirira-

ju i usmjeravaju to zajedničko djelo«, to jest kvalitetno ostvarivanje vjerskoga odgoja najmanjih. Već sami naslovi poglavlja dosta govore o važnosti djela koje je pred nama: *Odgojiteljev pogled usmjeren prema djetetu, Vjerski odgoj pridonosi cjelovitom razvoju djetetove osobnosti, Postojati zajedno s djecom i učiti biti za druge, Rano djetinjstvo u krugovima svijeta koji se šire, Od kaosa do kozmosa, Zajedno otkrivajmo i upoznajmo svijet, Suodgovornost vjernika kršćana u očuvanju stvorenoga svijeta, Zemlja – zajednička zadaća, O životu učiti od stabla, Putove koji vode u život, Tri odgovora na tri odabrana pitanja*. To žele potvrditi i glavni naglasci koji se ovdje donose.

1. U prvome redu valja svratiti pozornost na sam naslov knjige. Riječ je o teološko-katehetskim ishodištima, koja se dobrim dijelom isključuju sa strane onih koje ne vode računa o religioznosti kao konstitutivnoj dimenziji ljudskoga bića. S druge strane, kršćanski odgajatelji često ne uspijevaju integrirati pedagoški i teološki pristup u pomaganju djeci u njihovu odrastanju, što pridonosi štetnoj podvojenosti. U tom smislu velik je doprinos autora što fokusira problem u odraslome koji nije kadar u sebi 'otkriti dijete i omogućiti mu živjeti' odnosno uočavati silna bogatstva i zalihosti koje dijete posjeduje. Odrastao, u prvome redu roditelj i odgajatelj, treba proći proces osvješćivanja odnosno što ispravnijega shvaćanja 'svijeta' djece, pri čemu se znanstvene spoznaje iz razvojne psihologije i pedagogije prožimaju biblijskim i religiozono-pedagoškim uporištima. Od presudnoga je značenja da se već u prvim godinama života ne dogodi fatalni 'rascjep' između 'svijeta vjere' i 'svijeta života'. Naprotiv, vjerski se odgoj i život događaju unutar svagdanjega života. U tom smislu, da bi odgajatelj mogao provoditi tzv. pedagogiju suputništva i sugovornništva, odno-

sno praćenja i stimuliranja razvoja i rasta djeteta, pozvan je rasti u sve autentičnijoj percepciji 'slike Boga i čovjeka', u prvome redu Boga koji je ljubav što je temelj za ispravan rast 'sjemena' svih bogatstva i potencijala skrivenih u djetetu.

2. Svima, osobito onima koji, čak i u crkvenim krugovima, oklijevaju uvidjeti nužnost organiziranog vjerskog odgoja u ranom djetinjstvu, autor pokazuje da je dijete kroz stvaralačko propovijedanje odnosno izražajno čitanje biblijskih i drugih književno-umjetničkih tekstova, primjerenih predškolskoj dobi, uz metodu igre i dr., u stanju doživjeti i prihvatiti temeljne poruke evanđelja. Pritom je bitno da ono doživi kako je željeno, voljeno i da Netko, dobri Bog u suradnji sa svima koji ga vole (roditelji, odgajatelji i drugi), ima s njime poseban i veliki plan. Upravo na tragu radosne vijesti o Božjoj brizi i ljubavi prema svakome čovjeku, odnosno Isusove pedagogije prihvaćanja drugoga, napose malenoga, kao osobe koju Bog ljubi i traži, koja koristi razne izvore međuljudske komunikacije (riječ, šutnja, metafora, slika, primjer i dr.) događa se temeljna pretpostavka za razvoj djeteta, to jest da raste u povjerenju u samoga sebe, u odgovornom ponašanju prema drugima, u čuđenju i divljenju prema Bogu Stvoritelju i svijetu u kojemu živi. U svijetu često obilježenom egoizmom i isključivanjem od temeljne je važnosti da se u djetetu razvijaju 'sjemenke' povjerenja, zahvalnosti, darivanja, suosjećanja i suradnje s bližnjima, dakako i onima s različitim navikama i ponašanjima. U tom kontekstu posebnu vrijednost ove knjige valja vidjeti u jasnim postavkama što se tiče legitimnosti, svrsishodnosti i mogućnosti vjerskoga odgoja već u ranom djetinjstvu kao i na narav toga odgoja. Šteta je što neki i u crkvenim krugovima, osobito oni koji su 'zaboravili svoje djetinjstvo' i njegov presudni odraz na cijeli čovjekov život, ne vrednu-

ju dovoljno činjenicu religiozne osjetljivosti malenih, odnosno činjenicu da od malena imaju potrebu za pomoći u religioznom sazrijevanju.

3. Od posebnoga je značenja autorovo inzistiranje na suradnji svih odgojnih čimbenika u cjelovitom rastu djeteta. U situaciji 'delegiranja', posebice roditelja koji misle da će drugi, npr. vrtić odnosno župna zajednica, učiniti sve što treba, pa i ono što dijete treba dobiti u obitelji, u središte pažnje i nastojanja valja staviti upravo potrebu stimuliranja odgojnoga saveza više čimbenika: djeteta, obitelji, odgojne zajednice odnosno vrtića te crkvene ili župne zajednice. Teološko-katehetskim promišljanjima ove knjige prevladavaju se krive ili nepotpune percepcije djeteta u ranoj razvojnoj fazi. Riječ je o značajnom doprinosu suradništva (obitelj, župna zajednica, vrtić) u nekim temeljnim postavkama kako se ne bi dogodilo da jedan čimbenik ruši što drugi gradi. U tom smislu ova knjiga može dati značajan doprinos za novu kvalitetnu inovaciju vjerskoga odgoja posebice u javnim izvanobiteljskim uvjetima. U suzvučju te suradnje više odgojnih čimbenika počela su se događati svojevrsna 'čudesa', što može potvrditi ne mali broj odgajateljica. Postupno se počinje shvaćati da je ta suradnja prilika da odrasli porastu u svijesti da su »slični vrtlaru, jer njeguju, brinu se i štite djecu kako bi se njihov kreativni um razvija i sačuvala nježna duša koja je od početka 'religiozno sposobna' i usmjerenja prema Bogu Stvoritelju« (uvod). U isto vrijeme, smišljeno bavljenje tim pitanjima pomaže i odraslima, konkretno roditeljima, da u sebi 'otkriju dijete' odnosno da 'prorade' zapretene vrijednosti, i da omoguće da to 'zakočeno' djetinjstvo bude nadahnuće za odrasli život. Ne govori se bez razloga u nekim krajevima naše domovine (u Lici): 'Uči sveta (savjeta) i od maloga djeteta', jer je djetinjstvo 'uvijek otvorena knjiga', koju treba znati 'čitati'

i iz nje učiti. Izgleda da svima u tom pravcu predstoji velik zadatak, ne samo roditeljima već i svećenicima i njegovim suradnicima, jer su pozvani otvarati prostore za susretanje roditelja i njihove malene djece u okviru župne zajednice. Štoviše, neki smatraju da je potrebna svojevrsna 'škola za roditelje' gdje će se uz ostalo upoznavati s razvojnim fazama djeteta u svjetlu kršćanske poruke spasenja. Taj zadatak je tim potrebniji u situaciji u kojoj se šire određene koncepcije, alternativne kršćanskom vjerskom odgoju, poput waldorfske pedagogije, čije postavke uvelike odudaraju od kršćanskoga vjerovanja i liturgije. Autor spada u prve stručnjake koji posljednjih petnaestak godina na to otvoreno ukazuju. Ističe nepojivost waldorfskog odgoja s kršćanskim vjerskim odgojem ne samo u vrtićima nego u svim školama. Ne može se u vjerskom odgoju, s kršćanskoga stajališta, polaziti s pozicija waldorfske pedagogije, koja često i na prikriiven način propagira okultnost i reinkarnaciju, što se dijametralno kosi s kršćanskim vjerovanjem. Budući da se o tome malo pisalo i da roditelji koji uključuju djecu u predškolske ustanove o tome malo znaju, ova knjiga može uvelike pomoći u rasvjetljavanju problema. Zacijelo će se morati povesti stručna filozofsko-teološka rasprava, osobito o odnosu antropozofije i kršćanstva.

4. Nadati se da će mnogima biti zanimljivo i dvanaesto poglavlje ove knjige koje obrađuje kronologiju najvažnijih dokumentiranih događanja što se tiče uvođenja vjerskog odgoja predškolske djece u izvanobiteljske ustanove. Kao onaj koji je s autorom sudjelovao u tome procesu mogu potvrditi koliko je energije, entuzijazma i znanstvene akribije na pedagoško-katehetskom polju autor unio u usustavljenje vjerskoga odgoja djece predškolske dobi. Štoviše, može se ustvrditi da ovakvog razrađenog koncepta ne bi bilo bez njego-

va doprinosa i upornosti, u situaciji s nedovoljnim razumijevanjem pa i izričitim osporavanjem dijela onih koji su imali u rukama moć odlučivanja o koncepciji predškolskog odgoja. Autor je poznat najprije po stvaranju novoga i objektivnog ozračja glede cjelovitog odgoja djece, počevši od nastupa na stručnim skupovima i edukaciji odgajateljica u vrtićima, a zatim i po pokretanju stručnih skupova na razini Hrvatske biskupske konferencije, koja je prihvatila Prijedlog programa vjerskog odgoja djece predškolske dobi u izvanobiteljskim uvjetima (1992.) što ga je on izradio, a koji je verificiralo i Ministarstvo prosvjete i športa. Autorova suradnja bila je iznimno važna i u raspravama za utemeljenje vjerskoga u međunarodnim ugovoru između Svete Stolice i Republike Hrvatske kao i Vlade Republike Hrvatske i HBK koja se odnose na područje odgoja i kulture, posebno katoličkog vjeronauka u javnim školama i vjerskog odgoja u javnim predškolskim ustanovama, a isto tako i u Zakonu Republike Hrvatske o predškolskom odgoju i obrazovanju, kasnije i u izradbi novog doradenog Programa vjerskoga odgoja u predškolskim ustanovama. Držim potrebnim istaknuti da bi ova knjiga mogla dati značajan doprinos za novu i kvalitetniju inovaciju Programa vjerskoga odgoja u javnim predškolskim ustanovama.

U cjelokupnom tom procesu valja istaknuti nemjerljiv doprinos autora za tzv. hrvatski specifikum kada je riječ o implementaciji vjerskoga odgoja u javnim predškolskim ustanovama, posebice da on ne bude nešto izdvojeno odnosno pridodano i povremeno. U tom smislu izradio je koncept teološko-katehetskog doškoloavanja onih odgajateljica koje za to imaju kršćanske preduvjete, kako bi mogle predvoditi vrtićki program prožet Programom vjerskoga odgoja što ga je ponudila Katolička crkva. Time je započeo proces, istina ne bez teškoća, prave inkulturacije kršćanske

konceptije odgoja unutar redovitog odgoja u javnim predškolskim ustanovama.

Zaključno, može se sa sigurnošću reći da je ovo izrazito znanstveno djelo koje će zacijelo naći svoje mjesto u hrvatskoj odgojno-obrazovnoj stvarnosti, u prvom redu za studente teologije a posebno za one koji se na drugim učilištima specijaliziraju za rad s malenima i za malene. Potrebno je, naime, istaknuti da s kršćanskog gledišta nema još dostatne literature koja bi bila posvećena ranom djetinjstvu, i na seriozan pedagoško-katehetski, teorijski i praktični način, u komplementarnom suodnosu sa svim odgojnim čimbenicima. Upravo stoga autorova razmišljanja služe kao okosnica i polazište za sva daljnja razmišljanja. S pravom u uvodu priželjkuje da teološko-katehetska promišljanja o ishodištima svrate dužnu pozornost na djecu koja su nam povjerena te postavlja pitanje hoćemo li odgovoriti osjećajima i očekivanjima djece često ranjavanima tvrdoćom srca odraslih, da im spremno pomognemo u ranom djetinjstvu.

Držim da se priželjkivanja i očekivanja autora ovom knjigom mogu ostvariti, dakako uz uvjet da odrasli budu spremni nadvladati određene krive ili nepotpune percepcije djece. Autor pruža u tom pravcu dovoljno argumenata i zato držim da je ova knjiga značajno obogaćenje za sve odgovornije u crkvenoj i društvenoj javnosti.

Milan Šimunović

Ivan GOLUB – Vladimir PAAR:
Skriiveni Bog. Nove dodirne točke znanosti i religije, Teovizija, Zagreb, 2006.

»*Skriiveni Bog*«, riječ zavita koprenom enigmatičnosti, sama po svojem izricanju

instinktivno u svijesti evocira aluzije na nešto prisutno, a ipak udaljeno. Na nešto blisko, a opet nedohvatljivo. Dakako, ovdje je riječ o jednom neobičnom misteriju ljudskoga života, kojega su od pamtivijeka pokušavali dokučiti i starozavjetni biblijski proroci. Ta nedokučivost i neumitna čovjekova tisućljetna stremljenja prema nedokučivome mogla bi se sasvim prikladno za ovu prigodu popratiti riječima proroka Izaie: »*Uistinu ti si skriveni Bog – Vere tu es Deus absconditus.*« (Iz 45, 15).

Na početku ovoga djela, prekrivenog koprenom skrovitosti, fizičar Vladimir Paar razmatra o hipotezi čovjeku nedostupnog Božjeg djelovanja. Paar temelji svoja razmatranja na postavkama da sam čovjek, kao pojedinac, ipak ne može dobiti sveobuhvatno determinističko rješenje za nelinearne procese. Nastavljajući promišljati o problematici determinističkog kaosa uzima za okosnicu razmišljanja već uvriježenu tezu da Bog može izbjeći problem osjetljive ovisnosti o konačnoj preciznosti početnih uvjeta, računala, atoma ili parame-tara sustava, tvrdeći da nedeterministički procesi u kaotičnom režimu mogu za Boga biti, te naposljetku i jesu, potpuno deterministički.

U govoru o determinističkom kaosu, da bi se izbjegle neke daljnje konfuzije, bitno je naglasiti i da neodredivi procesi u kaotičnom režimu mogu za Boga biti potpuno određivi, što nije slučaj kada je riječ o čovjekovim mogućnostima uvjetovanja prirodnih procesa i zakona. U Paarovom determinističkom smislu čovjek isključivo može nešto određivati ukoliko je to u samim granicama njegove spoznajne moći. Ovo bi se još jednostavnije moglo reći: »... zbivanja koja za čovjeka nisu strogo predvidiva, za Boga su sasvim transparentna i jednoznačna.« Za Paara također predstavlja novost i spoznaja da sama intervencija Boga, kao svemogućega Stvoritelja u